

MANİSA'NIN GÜRLE KÖYÜ'NDEKİ BİR BİZANS MANASTIRI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Emine TOK BAYRAKAL*

1204 yılındaki Latin işgalinden sonra, İznik İmparatorluğu'nun, ilk yapılanması sırasında sadece Batı Anadolu'daki topraklar etkili bir biçimde kontrol edilebilmiştir. Kaikos (Bakırçay), Hermos (Gediz), Kaystros (Küçük Menderes) ve Maiandros (Menderes) gibi nehirlerin suladığı verimli vadiler, hem tarım ürünleri hem de doğal mineral kaynakları ile 13. yüzyılda bölgenin zenginleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde, Batı Anadolu kıyı yolları yerel ticaretin yanında Anadolu Selçuklu devletiyle yapılan ticaret ile de ön plana çıkmıştır. Kronikçi Gregoras'tan öğrendiğimize göre, tarıma elverişli olan bu topraklarda büyük oranda mısır üretimi yapılıyor, stoklar hem şehirlerde hem de kırsal alanlarda depolanıp satılıyordu¹. Menemen ovası, önemli mısır üretim merkezlerinden biriydi. İznik imparatorluğunun ürettiği mısırın büyük miktarını, altın karşılığında Selçuklu sultanlığına ihraç etmekteydi. Öte yandan, Smyrna (İzmir) bölgesindeki tuzla nedeniyle daha 13. yüzyılda, söz konusu güzergahta önemli bir tuz trafiğinin varlığı da bilinmektedir. Smyrna bölgesindeki devlet tekelinde işletilen tuzla'dan Lembos Manastırı için her yıl 200 modioi² tuz ayrılmaktaydı³. Smyrna (İzmir), gemilerle gelen ihraç ve ithal mallarının depolandığı bir merkezdi. Hindistan'dan ve Mısır'dan gelen ürünler imparatorluğun fiili merkezi Magnesia (Manisa) pazarında satılmaktaydı. Havyar gibi lüks mallar, Magnesia (Manisa) sarayında oldukça talep görüyordu. Hermos (Gediz) nehrinin ağzına kurulan dalyanlar (Vivaria ve Giros) da kıyıya yakın iç bölgelere yapılan ticaretin bir parçasıydı. Smyrna'nın (İzmir) gerisindeki tepelik arazide zeytin,

* E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Araştırma Görevlisi.

** Bu çalışma, "Manisa Yakınında Bir Bizans Kalesi: Yoğurtçu Kale" başlıklı doktora tezimiz sırasında, Yamanlar Dağı ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında saptanan ve Yoğurtçu Kale'nin çevresindeki manastır ve piskoposlukların tartışıldığı bölümünde ele alınan Gulai Manastırı'nın, tekrar kaleme alınmış ayrıntılı tanıtımıdır.

¹ Bkz. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΟΣ, *ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Α' Περίοδος: 1204-1341*, ΑΘΗΝΑ, 1997, s. 56 vd.

² μόδιος-Bizans imparatorluğu döneminde, arazi ve hububat için kullanılan ölçü birimi. Bu birim için bkz. "Modios", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C. 2, Newyork 1990, s.1388.

³ Bkz. F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, III, München 1977, 1716, 1764, 1878.

meyve bahçeleri ve bağlar bulunuyordu. Verimli Hermos (Gediz) ovasından yılda birkaç kez ürün alınabilmekteydi. Bu zenginlik, İmparatorluk ailelerinden bazılarının söz konusu bölgede büyük mülkler edinmesine neden olmuştu⁴.

I. Theodoros Laskaris (1204-1222), Latinler tarafından işgal edilmiş yerlerden kaçan sığınmacıları, Ege adalarından kaçan göçmenleri Smyrna (İzmir) ve Magnesia (Manisa) gibi merkezlerin çevresinde kurulan çiftliklere yerleştirmişti. Örneğin, Kos (İstanköy), Samos (Sisam), Khios (Sakız) gibi adalardan kaçan sığınmacılar, hemen karşıdaki topraklara yerleştirilmişti. Bu göç dalgası zaman zaman yapılan ani korsan baskınları nedeniyle Ioannes Dukas Vatatzes (1222-1254) döneminde de devam etmiştir. Bunun yanında, 1241 yılında, Batı Anadolu'daki adalı nüfusa, kuzeyden gelen Kumanlar da eklenmiştir. Bunlar, kıyı bölgelerden çok, Selçuklu sınırına yakın alanlara kaydırılmış, orduda asker olarak kullanılmışlardır⁵. Nüfusun artması ile eski köyler yeniden yapılanmış ve yeni köyler kurulmuştu. Yeni kurulan bu köylerin etrafında tarım alanları açılmıştı. Kırsal alandaki yapılanma nüfusun daha da artmasına, artan nüfus da yeni ibadet mekanlarının inşasına ve yeni din adamlarının bu bölgeye gelmelerine neden olmuştu⁶. Günümüzde, Yamanlar dağı üzerinde bulunan pek çok köy ve çevredeki teraslı tarım alanları muhtemelen söz konusu 13. yüzyıl köyleri üzerine kurulmuştur⁷. Bu dönemde, Yamanlar bölgesinde Monoikos piskoposluğuna bağlı çok sayıda kilise bulunuyor olmalıdır. Ancak, bölgedeki piskoposluk ve manastırlara ait kayıtlar korunamamıştır. Yalnızca, küçük kırıntılar halinde Monoikos piskoposluğu sınırları içinde Gulai, Amanariotissa Manastırı gibi yapı adları ile küçük derelere komşu olan Hagia ve Reousa gibi mevki adları geçmektedir⁸.

İznik imparatorluğu'nun en önemli merkezlerinden Magnesia'ya çok yakın, Hermos (Gediz) boğazı girişinde, bol su kaynakları olan ve adeta gizli bir cennet köşesi konumundaki Gürle Köyü mevkinin, Bizans döneminde iskan görmüş olması, hatta daha bu dönemde kaynaklarının kullanılmış olması son derece doğaldır⁹. Belki de

⁴ Ahrweiler, L' Histoire et la Géographie de la Région de Smyrne entre les deux Occupations Turques (1081-1317), Particulièrement au XIIIe, *Travaux et Mémoires*, I (1965), s.16-19.

⁵ Bkz. Ahrweiler, *a.g.e.*, s.19-28; M. Angold, *A Byzantine Government in Exile, Government and Society under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1974, s.104-105.

⁶ M. Angold, *a.g.e.*, s.103-106

⁷ Yamanlar'daki eski ve yeni yerleşimler için bkz. E. Doğer, *İlk İskanlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen ya da Tarhaniyat Tarihi*, İzmir 1998, s. 182 vd.

⁸ *M. M.*, IV, s.175-177, 268.

⁹ Magnesia (Manisa), İznik imparatorlarından III. Ioannes Dukas Vatatzes zamanında (1222-1254) imparatorluğun fiili merkezi idi. Dönemin kronikçilerinden Aropolites'in naklettiğine göre hazine yönetimi Magnesia'dan kontrol edilmekteydi ve darphane de buradaydı. İmparator Vatatzes ise, şehre yakın olan Nymphaion (Kemalpaşa) da ikamet ediyordu. Şehir, 1224 öncesine atfedilen bir sur ile korunuyordu. Kaynaklar, kalenin Ioannes Dukas Vatatzes tarafından yeniden inşa ettirildiğini bildirir. Bunun yanında, Vatatzes'in Akropol'de bir sarayının da olduğu söylenmektedir. Bkz. Georgios Akropolites (1217-1282) *Die Kronik*, W. Blum, Stuttgart, 1989, s.91, 199; 205, 243; C. Foss, "Late Byzantine Fortifications in Lydia",

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

köyün bulunduğu mevki Theodoros Laskaris'in mektuplarında adı geçen Theodoros Stoudites tarafından zikredilen Goula Manastırı'nın (?)yerleşim alanı idi.

Araştırmacı H. Ahrweiler, Goula/Gulai adının zamanla "Gürle" ye dönüşmüş olabileceğini ileri sürerek manastırı, günümüzde Manisa'nın batısında yer alan Gürle Köyü'ne yerleştirmeyi önermiştir. Araştırmacı bu saptamasını isimden yola çıkarak yapmıştır. Köyün bulunduğu arazi ile ilgili herhangi bir topoğrafik veya arkeolojik bilgi vermemiştir¹⁰.

Osmanlı döneminde ise , Manisa Kazası'na bağlı Emlak Nahiyesi'nin merkezi olan ve Gürleye adıyla anılan köy, değirmenleri ile ün yapmıştır. Su kaynakları bakımından son derece zengin, suyu oldukça gür ve değirmen işletmeciliğine elverişli bir azmağın yanında bulunan köy ve ona tabi diğer köyler, şehzade haslarına dahil idi. Kaynaklarda Gürleye Köyü ve çevresinde gerek vakıf, gerekse hassa tahsis edilmiş pek çok değirmenin bulunduğu öğrenilmektedir. Köy ahalisi, Gürleye'de bulunan "beylik" yani devlete ait değirmenlerin taşının temizlenmesine, arkının tanzimine memur oldukları için bu hizmetleri karşılığında çift, mücerret ve bennak resimlerinden muhaf tutulmuşlardı. Kayıtlardan köyde hassa tahsis edilmiş onsekiz değirmenin bulunduğu, 1575'lerde işler durumda dokuz değirmen kaldığı öğrenilmektedir.¹¹ Bugün de, köydeki azmak, devlet kontrolü altına alınmış olup Manisa'nın su ihtiyacını karşılayan önemli kaynaklardan biridir. Buradaki su, inşa edilen boru hattı ile üç kola ayrılmakta, biri sanayi bölgesine, biri Manisa'ya, biri de Gürle köyüne su taşımaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın 1530 yılında yaptırdığı devlet topraklarındaki tüm taşınır ve taşınmazların belgelenmesi sırasında, Saruhan Sancağı sınırları içindeki Emlak Nahiyesi'nin merkezi olan Gürleye'de bir adet manastır bulunduğu kaydedilmiştir(Res.1)¹².

Halk arasındaki bir söylencede, Türklerin bu topraklara yerleşmesi sırasında susuz kalan topluluğa su bulması için bir bilgeden yardım istendiği, bilge kişinin

JÖB 28 (1979), s.306.

15. yüzyılda Bizans tarihçisi Dukas, Magnesia'nın önemini vurgularken, imparator Vatatzes'in devleti otuzüç sene Magnesia'dan yönettiğini nakleder. Bkz. Dukas, *Bizans Tarihi*, (çev. Vl. Mirmiroğlu), 1956, s. 5.

¹⁰ Bkz. H. Ahrweiler, *a.g.e.*, s. 74

¹¹ Gürle Köyü ve çevresinin Osmanlı dönemi geçmişi için bkz. F. M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s.83, 99-101, 106, 111, 113, 115, 178-183.

¹²Bu dökümlerde, her şehir, kasaba ve köy dolaşarak, köylere ait mera, kışlak-yaylak, koru, orman, çayırlar dahil vergilendirilebilecek her yer kayıtlanmıştır. Bu denli kapsamlı sayım ve kayıt sırasında, Gürle köyü ve buradaki azmak "Gürleye" adı altında verilmiş ve köydeki dökümde bir adet manastır not düşülmüştür. Bkz. *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, *Hüdavendigar, Biga, Karesi, Saruhân, Aydın, Menteşe, Teke ve Alâiye Livâları*, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 27, Ankara 1995, s. 363. Defterdeki Osmanlıca kaydı okuyan sayın Prof. Dr. Zeki Arıkan'a teşekkür ederim.

elindeki esasını bugünkü azmağın bulunduğu noktaya vurarak su çıkarttığı anlatılır. Köyün yaşlıları halâ, “Bu su öyle güçlü imiş ki bilge kişi gürlle diye bağırdığında yer altından gürlle gürlle su gelmiş, bu su nehir olmuş akmış ta ki kıyamete kadar da böyle akacakmış, o günden sonra burası “Gürle” adıyla anılmıştır” diye anlatırlar. Azmağın yanındaki eski mezarlıkta söz konusu bilge kişinin "Gürle Dede" adıyla anılan mezarı da halen yerel halk tarafından ziyaret edilmektedir.

Muhtemelen bu söylence, kayıtların tutulduğu 16. yüzyılda daha da tazeydi ve manevi bir anlam taşıyordu. Bu nedenle azmağın bulunduğu mevki 16 yüzyıl kayıtlarına “Gürle Nehri” şeklinde yazılmıştı. Dökümde yer alan “1 adet manastır” ibaresi ise günümüze ulaşmış, yüzeydeki kilise malzemesini son derece anlamlı kılan önemli verilerdir. Bugünkü köyün bulunduğu yerde, azmağın hemen yanına inşa edildiği anlaşılan 13. yüzyıla tarihlenen bir manastır/kilise, belli ki 1530’lu yıllarda halen ayakta idi. Belki değirmenlerde öğütülen unların bulunduğu bir depo (?) belki de başka bir amaçla kullanılsa da bu yapı 16. yüzyılda “manastır” adını koruyordu.

Osmanlı döneminin “Gürle” adı, bugün “Gürle” ye dönüşmüştür. Araştırmacı A.M. Fontrier, Sosandra Manastırı’nı aradığı sırada Gürle Köyü’nü ziyaret etmiş, burada çatı kiremidi parçaları, tuğla mezarlar ile daha erken dönemlere tarihlenen izlere rastladığını ancak alanın, herhangi bir manastıra sahip olduğunu gösteren hiç bir arkeolojik veri barındırmadığını söylemiştir. Fontrier, Gökçeler’den inen dere ile azmaktan bir cümle ile bahsetmiştir¹³.

A. M. Fontrier’in söylediklerinin aksine, köy çevresinde yaptığımız araştırmalarda, 13. yüzyıl Bizans dönemine ait hem mimari hem de küçük buluntuların Osmanlı dönemi verilerine göre şaşırtıcı derecede yoğun olduğu dikkat çekicidir. Bunun nedeni, günümüzde Gürle adı ile anılan köyün Osmanlı dönemindeki iskan alanının biraz daha aşağıda yer alması olmalıdır. Muhtemelen Osmanlı dönemi köyünün hemen üstünde bulunan günümüzdeki iskan alanı, eski köye ait bahçeleri ve su arkalarını barındırıyordu. Bu nedenle tarla sürülmesi sırasında Bizans dönemine ait küçük buluntular sürekli yüzeye çıkmış olmalıdır. Eski köy ise, sıtma ve veba hastalıkları nedeniyle 19. yüzyılda, şimdiki yerine taşınmıştır¹⁴. Belki de Fontrier’in yüzeyde Bizans dönemine ilişkin hiçbir kalıntı görmemesinin nedeni de, eski köyün bulunduğu araziye dikkate alarak dolaşması olmalıdır.

Muradiye ilçesine bağlı Gürle Köyü, Manisa’nın yaklaşık 16 km. batısındadır. Köye, Keçili Köy yolu üzerinden organize sanayi bölgesinden batıya devam eden asfalt yoldan ulaşılmaktadır.

Yol üzerinde, Dereköy sapağını geçtikten yaklaşık 2 km. sonra, değirmen işletmeciliği için inşa edilmiş bir su taşıma duvarı ile karşılaşılır. Bu duvar, yaklaşık 30

¹³ A.M. Fontrier, “Notes sur la Géographie Ancienne de L’Ionie IV, Sosandra-Monoekos », *REA*, I, Paris, 1899, s. 279.

¹⁴ Bkz. Ç. Uluçay, *Saruhanoğulları*, I, s. 125.

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

m. uzunluğunda, 0.60 m. kalınlığındadır. Duvarda iki inşa evresi dikkat çeker. Duvarın kuzey bölümü tipik Osmanlı dönemi duvar işçiliği gösterirken, diğer kesimlerdeki işçilik daha erken bir dönemi, Bizans dönemini akla getirir. Nitekim, yüzeyde hem Osmanlı dönemine ait koyu yeşil renkli sırlı seramik hem de Orta Bizans döneminin sarı renkli seramik kırıkları bir arada görülmektedir. Bunun yanında iki farklı işçilik içeren duvar dokusunun bitişme çizgisi de halen çok net izlenebilmektedir (Res.2).

Gürle Köyü'ne gelmeden hemen önce yol üzerinde, Gökçeler Köyü'nden inen suyun beslediği dereden geçilir. Derenin suyu, dört mevsim boyunca kesintisiz akar. Köy, derenin yaklaşık 2 km. yukarısındaki bir tepenin üzerindeki düzlüğe kurulmuştur. Kuzey yönden Gediz (Hermos) ovasına kuşbakışı hakim olan köy, teraslar halinde dereye kadar inen verimli bahçelere sahiptir. Köyün batısındaki yamacın altında, eski ve yeni mezarlığın ortasında büyük bir azmak bulunmaktadır. Azmağın hemen yanında, yerel halk arasında çok eskiden bir kiliseye ait olduğu söylenen bazı duvar kalıntıları bir süre önce tesviye edilmiştir (Res.3)¹⁵. Tesviye sırasında ele geçen koç kabartmalı bir sütun başlığı ile bir adet sütun gövdesinin camiye taşındığı, ancak sütun başlığının daha sonra kaybolduğu nakledilmiştir. Köylülerin sözünü ettiği sütun gövdesi halen cami avlusunda sergilenmektedir. Sütun gövdesinin alt kesiminde aynı eksende kenet delikleri vardır. Söz konusu izler bize, bu sütunun muhtemelen bir ikonostasisi ayırdığını, orijinalde iki yanında korkuluk levhaları bulunduğunu göstermektedir (Res.4)¹⁶.

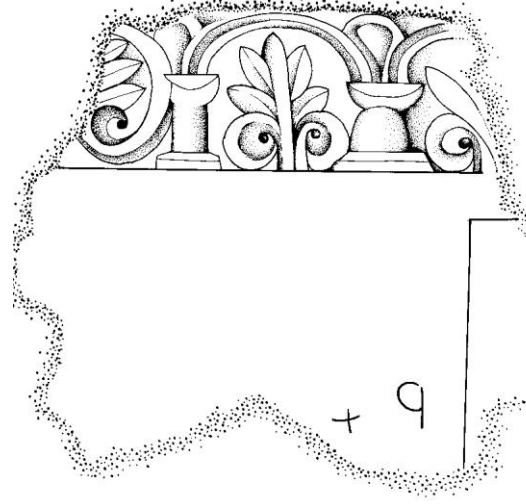
Köyde bahçe duvarlarında kilise malzemesine ait iki adet templon arşitravı parçası ile mezarlıkta saptanan, bir korkuluk levhası ve sekizgen sütun parçası da devşirme malzeme olarak kullanılmıştır.

Plastik eserlerden ilki gri beyaz renkli mermer malzeme ile yapılmıştır. Yan yüzü bezemeli, alt yüzü düzgün traşlıdır. Düzgün traşlı alt yüzdeki dörtgen bir oyuğa ait iz bu malzemenin templon arşitravı olduğunu işaret eder. Alt yüzdeki dörtgen oyuklar arşitravı taşıyan desteklere aittir. Parçanın yalnızca süslü kısmı dışa bakacak şekilde yerleştirildiği için kalınlığı hakkında fikir yürütmek mümkün değildir. Yan yüzde, iki basamak üzerinde yükselen sütunların desteklediği iki kemer içinde, stilize hayat ağacı işlenmiştir. Kemerlerin yanında, alt kesimi kalp şeklinde son bulan daire içinde palmetler yer alır (Res.5, Şek.1)¹⁷.

¹⁵ Gürle Köyü'ndeki yüzey araştırmalarımızı köy sakinlerinden Recep Bardak (67) ile gerçekleştirdik. Recep Bardak, bu tesviye işleminin kendisi henüz çocukken yapıldığını ve alandaki duvarlar ile koç kabartmalı sütun başlığını bizzat gördüğünü beyan etmiştir. Rehberimiz ile birlikte bizi köy kahvesinde ağırlayan diğer yaşlı Gürle Köyü sakinleri de bu bilgileri onaylamışlardır. Yardımlarından dolayı hepsine teşekkürü bir borç bilirim.

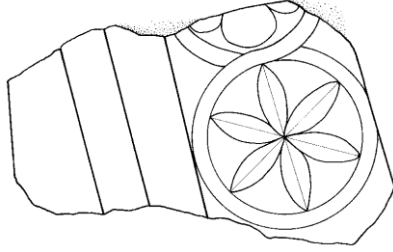
¹⁶ Yunanistan'dan çeşitli templon çizimi örnekleri için. Bkz. A. Orlandos, *ΒΑΣΙΛΙΚΗ, ΑΘΗΝΑΙ*, 1954, Çiz. 497,498.

¹⁷ Templon arşitravlarında kemerlerle bezenmiş örneklere Ege kıyıları boyunca pek çok merkezde rastlamak mümkündür. Kemerler içine yerleştirilmiş stilize hayat ağacı motifleri 9-13. yüzyıllar arasına tarihlenen geniş bir döneme yayılmıştır. Kemerler bazen tek, bazen çifte sütun, bazen de

Şek.1: Devşirme olarak kullanılmış mimari parça (Çizim.A. Mesuter)

Köyde bir başka bahçe duvarında devşirme malzeme olarak kullanılmış diğer plastik parça, muhtemelen bir silmeye (?) ait gri renkli mermer malzemedendir. Dışa dönük olarak yerleştirilmiş bezemeli yüzde, birbirine antrolaklarla bağlanmış iki daire içinde çiçek motifleri işlenmiştir¹⁸. Tamamen duvara gömüldüğü için kalınlığı anlaşılamamaktadır (Res.6, Şek.2).

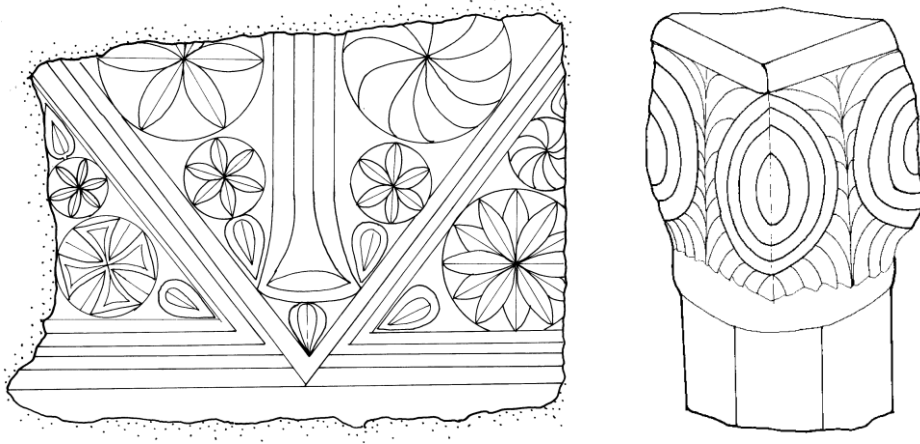
Şek.2-Devşirme olarak kullanılmış mimari parça (Çizim.A. Mesuter)

burmalı sütunlar üzerine otururlar. Araştırmacılar kemerlerin sembolik anlamı olduğunu düşünmektedirler. Eğer bezeme yan yana dizilmiş üçüz kemer şeklinde ise bu kemerlerin Kutsal Kudüs'e açılan kapıları sembolize ettiği düşünülmektedir. Pek çok örnekte birbirini kesintisiz takip eden çoklu kemer grupları da vardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve benzer örnekler için bkz. H. Buchwald, "Chancel Barrier Lintels Decorated with Carved Arcades" *JÖB*, 45 (1995), s.233-276. Muhtemelen Gürle köyü'ndeki parçada da en az bir kemer daha bulunuyor olmalıdır.

¹⁸ Benzer bezeme için bkz. Y. Ötügen, Forschungen im Nordwestlichen Kleinasien Antike und Byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa, *Ist.Mitt.*, 41 (1996), s.82, Taf.8, 3.

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

Köyün eski mezarlığında, “Gürle Dede” adıyla anılan yatırım mezarının çevre duvarında ise, bir korkuluk levhasına ait parça görülür. Üç yönden kırık olmasına rağmen tümlendiğinde, orijinalde dörtgen olduğu anlaşılan levha parçası, dışta, bir dizi silme ile çevrelenmiştir. Ortada bir eşkenar dörtgen bulunmaktadır. Eşkenar dörtgenin dışta kalan köşelerine, içinde çiçekler ve çarkıfelek motifleri bulunan daireler yerleştirilmiştir. İçi ise, muhtemelen ortada bir haç ve haçın etrafında büyüklü küçüklü dairelerle süslü olmalıdır. Bugün haç kollarından yalnızca bir tanesi görülmektedir. Haçın etrafındaki dairelerin içleri haç çiçekler ve çarkıfelek motifleri ile doldurulmuştur. Parçanın üzeri kireç ile sıvanmıştır ve tamamen duvara gömülü olduğu için kalınlığı ölçülememiştir (Res.7, Şek.3).

Şek.3, 4- Gürle Dede'nin mezarının ayak ve baş kısmında devşirme olarak kullanılmış levha parçası ile sütunce parçası (Çizim A. Mesuter)

Kilise malzemesine ilişkin bir diğer plastik eser, “Gürle Dede”nin mezarının çevre duvarında baş taşı olarak kullanılmıştır. Bu bir sütunce parçasıdır. Yekpare sekizgen gövdenin üst kesimine bir bilezik ile başlık işlenmiştir. Başlığın dört köşesine, iç içe geçmiş dışa taşkın daireler yerleştirilmiştir. Diğer tüm yüzeyler, kazıma tekniği ile yapılmış yaprak benzeri eğri hatlarla doldurulmuştur. Duvara gömülü olduğu için sütuncenin yüksekliği anlaşılamamaktadır (Res.8, Şek.4).

Eski mezarlıkta, üzerinde kazıma haç işareti (?) olduğunu düşündüğümüz kabayonu işli bir andezit taşı da not etmek gerekir (Res.9). Ayrıca, köy sakinlerinin verdiği bilgiye göre günümüzde Manisa Valiliği önündeki parkta sergilenen dev pitosların da Gürle Köyünden taşındığı öğrenilmiştir.

Emine Tok Bayrakal

Yüzeyde dikkati çeken diğer bir unsur ise tüm köy geneline yayılmış olan seramik malzemedir. Sarı ve yeşil sırlı seramikler arasında 13. yüzyılın tipik kazıma teknikli “Zeuxippus” grubu çok sayıdadır¹⁹. Ayrıca bahçeler arasında yüzeyde, yine 13. yüzyıla tarihlenebilecek yoğun cam bilezik ve cam kulp parçaları ile kalıp tekniği ile yapılmış bir adet metal kap parçası (?) da gözlemlenmiştir (Res.10-11-12)²⁰.

Yukarıda tanımlanan, 13. yüzyıla ait mimari ve küçük buluntuların zenginliği, buranın İznik İmparatorluğu döneminde önemli yerleşim alanlarından biri olduğunun kanıtlarıdır. Söz konusu arkeolojik veriler arasında, kilise mimarisine ilişkin sınırlı sayıdaki verinin ise, 16. yüzyılda Osmanlı kayıtlarında zikredilen Gürleye'deki manastıra ait olabileceği düşünülmektedir. Bu manastır belki de H. Ahrweiler'in sözünü ettiği Goula/Gulai manastırı idi ve bu isim zamanla “Gürle” ye dönüşerek günümüze ulaştı. Elbette ki tüm bu hipotetik öneriler, ancak ileride yapılacak sondaj veya kazı çalışmalarıyla daha da netlik kazanabilecektir

¹⁹ Yüzeyde yoğun olarak görülen seramik malzemeden tarihlendirmemize destek olarak kullanılmak amacıyla yalnızca birkaç parça toplanmış ve fotoğraflanmıştır. Benzer örnekler için bkz. L. Doğer, “Anaia Kuşadası Kadı Kalesi Kazısı 2002 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntularının Değerlendirilmesi”, *E.Ü. Sanat Tarihi Dergisi*, XIII/1, s.18; G. Arda-A. Karagöz, “Gelibolu Yarımadası Evreşe Bölgesi'ndeki Bizans Yerleşimlerine Ait İzler”, *TAD*, S.4, Ankara 2004, s.88; Sardes'ten 13. yüzyıl seramik örnekleri için bkz. J. A. Scott-D.C.Kamilli, “Late Byzantine Glazed Pottery From Sardis”, *XV ACIEB*, Athens, 1976, II, Athens 1981, s.679-696; S. P. Uggeri, “Ceramica tipo “Zeuxippus” dal castello di Kyme in Turchia”, *Kyme Eolica, Cronache Archeologia*, 32, s.70-101 Yüzey araştırmamızda ele geçen seramiklerin tarihlendirilmesi ve kaynakça yardımıyla bulunan sayın hocam, Yard. Doç. Dr. Lale Doğer'e teşekkür ederim.

²⁰ Benzer örnekler için bkz. C. Başaran vd., “1995 Yılı Skepsis Aşağı Kent ve Nekropolü Kurtarma Kazısı”, *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 7-9 Nisan 1997, Ankara 1998, s.583, res.29; Ö.Özgümüş, *Anadolu Camcılığı*, İstanbul, 2000, res.36.

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

Özet

Manisa'nın batısında yer alan Gürle Köyü ve çevresi gerek Bizans gerekse Osmanlı Döneminde iskan görmüş olduğu anlaşılan önemli merkezlerden biridir. Köy çevresinde saptanan 13. yüzyıla ait mimari plastik ve küçük buluntuların yoğunluğu, söz konusu merkezin özellikle Laskarisler döneminde bölgedeki önemli yerleşim alanlarından biri olduğunun kanıtlarıdır. Muhtemelen 13. yüzyılda bölgede adı geçen Goula/Gulai manastırı (?), 16. yüzyıl Osmanlı kayıtlarında Gürleye'de zikredilen manastır idi ve Goula/Gulai adı zamanla "Gürle" ye dönüşerek günümüze ulaştı.

Anahtar Kelimeler: *Gürle, Gulai Manastırı, 13. yüzyıl, Laskarisler.*

Abstract

Gürle village and its surraindings located on the west of Manisa is an important settlement both in Byzantine and Otoman Periods. The intensity of the architectural ornaments and smal finds from the 13 th. Century is an indication that this area was an important center during the Lascarid period. Propably the Goula/Gulai Monastery mentioned in the historical sources was the Gürleye mentioned in the 16 th. Century Otoman records.

Key-words: *Gürle, Gulai Monastery, 13th. Century, Lascarit*

Emine Tok Bayrakal

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a record or account. The text is written in a cursive script and includes several lines of text with numbers and names. A circled number '1' is visible in the lower right portion of the text.

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a record or account. The text is written in a cursive script and includes several lines of text with numbers and names. A circled number '1' is visible in the lower right portion of the text.

Res.1- 1530 yılına ait manastır kaydı.

Res.2-Yol üzerindeki su taşıma duvarı.

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

Res.3- Halk arasında “Manastır” olarak anılan mevki.

Res.4-Cami avlusundaki
sütun.

Emine Tok Bayrakal

Res.5- Köy bahçesinde devşirme olarak kullanılmış plastik parça.

Res.6- Köy bahçesinde devşirme olarak kullanılmış plastik parça.

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

Res.7- Gürle Dede'nin mezarında devşirme olarak kullanılmış levha parçası.

Res.8- Gürle Dede'nin mezarında baş taşı olarak kullanılmış sekizgen sütunce

Emine Tok Bayrakal

Res.9- Eski mezarlıkta yer alan yarı işli taş.

Res.10- Yüzeyde görülen seramik buluntular.

Manisa'nın Gürle Köyü'ndeki Bir Bizans Manastırı Üzerine Düşünceler

Res.11- Yüzeyde görülen cam buluntular.

Res.12- Yüzeyde görülen metal buluntu.